

משרד החינוך
הטמעת התכנית הלאומית למידה משמעותית

התאמת תכניות הלימודים בתחומי הדעת למדיניות הלמידה המשמעותית

מסמך לבעלי תפקידים במטה, במחוזות
ובמוסדות החינוך

צוות היישום המשרדי לתכניות לימודים

מאי, 2014

שותפים

מסמך זה גובש על בסיס דיונים שהתקיימו בשני צוותי עבודה כמפורט להלן, וכן בשיתוף פורום אנשי תכניות לימודים וכלל הסגל הפדגוגי של המזכירות הפדגוגית.

חברי צוות היישום

דליה פניג – יו"ר

פרופ' ענת זוהר – יועצת אקדמית

יעל ניצן – יועצת ארגונית

חגי שריר – רכז

ד"ר ענת סלע – אגף קדם יסודי

גילה קרול – אגף יסודי

אורלי אוריון ליור – אגף על יסודי

לילי רוסו – פיתוח מקצועי

ד"ר יהודה שוורץ – אגף הכשרה

ד"ר יואל רפ – ראמ"ה

ד"ר משה דקלו – אגף בחינות

סימה גוטמן – מינהל חברה ונוער

סיגלית סובל סביון – מינהל תקשוב

גרשון כהן – מדע וטכנולוגיה

שני לוי שמעון – אגף א' שפ"י

עדה רוזנברג – מזה"פ

מיכל גלעד – מזה"פ

צילה מירון – מזה"פ

ד"ר עידית אבני – פדגוגיה דיגיטלית

דוד עצמון – מינהל חמ"ד

נג'את סאלח – מגזר דרוזי

ראודה כרייני – מגזר ערבי

רות אלמליח – מגזר חרדי

דני גילדין – רשויות מקומיות

ד"ר אביבה בריינר – רשויות מקומיות

חברי הצוות המבצע

דליה פניג – סגנית יו"ר המזה"פ ומנהלת

אגף א' לפיתוח פדגוגי

יעל ניצן – יועצת ארגונית

חגי שריר – מדריך ארצי, אגף א' לפיתוח

פדגוגי

אליז קראוס – מנהלת אגף רוח וחברה

ד"ר חנה פרל – מנהלת אגף מדעים

משה זעפרני – מנהל אגף מורשת

ד"ר נורית רון – מנהלת אגף אמנויות

צילה מירון – מ"מ מנהל אגף שפות ומפמ"ר

מחשבת ישראל

איילה רייכרט – ממונה ת"ל, אגף אמנויות

אשר שכטר – ממונה ת"ל, אגף מורשת

נינה אהרון – ממונה ת"ל, אגף רוח וחברה

עידית בר – ממונה ת"ל, אגף שפות

ד"ר רוחמה ארנברג – ממונה ת"ל, אגף

מדעים

התאמת תכניות הלימודים בתחומי הדעת לתכנית הלאומית ללמידה משמעותית:

מסמך לבעלי תפקידים במטה, במחוזות ובמוסדות החינוך

א. רקע

התכנית הלאומית ללמידה משמעותית הינה תכנית להטמעת מדיניות משרד החינוך, הדוגלת בקידום למידה מעמיקה המעודדת למידה פעילה וחוייתית, עבודת צוות, חשיבה וחקר, ומכשירה את הלומד להתמודד עם אתגרי המאה ה-21. הלמידה המשמעותית מושתתת על 3 עקרונות מרכזיים: ערך ללומד ולחברה, מעורבות הלומד והמלמד, ורלוונטיות ללומד. עקרונות אלה מתוכננים להיות מוטמעים ומשולבים בפעילות מערכת החינוך כולה, בארגון הלימודים ובתהליכי הוראה, למידה והערכה, תוך העצמת האוטונומיה הבית-ספרית, החל משנת הלימודים תשע"ה.

שינוי עמוק בתהליך החינוכי כרוך בתהליכים בשלושה תחומים עיקריים, שחיוני שיתקיימו בד בבד: (1) התאמת תכניות הלימודים הקיימות ופיתוח חומרי למידה; (2) הכשרת מורים ופיתוח מקצועי; ו-(3) התאמת תהליכי הערכה. בימים אלה פועלות יחידות מטה משרד החינוך להיערך להטמעת הלמידה המשמעותית בכל אחד מן התחומים הללו.

מסמכי תכניות הלימודים (ת"ל) מהווים תשתית תיאורטית ומעשית להוראת תחומי הדעת. אלו הם מסמכים מכוננים המגדירים מהם התכנים והמיומנויות שיש ללמד בכל תחום דעת ובכל שכבת גיל, ומכילים עקרונות פדגוגיים והמלצות לדרכי הוראה-למידה-הערכה (ה.ל.ה) המתאימות לכל תחום דעת. תכניות הלימודים מהוות אבן בוחן לתכנון הלימודים הבית-ספרי ותשתית לפיתוח ההערכה החיצונית וההערכה הבית-ספרית המתבצעות במערכת החינוך. מתוך כך, תכניות הלימודים הינן כלי מרכזי להנחת היסודות ללמידה משמעותית בבסיסו של התהליך החינוכי והלימודי.

המציאות של המאה ה-21, אשר מתאפיינת בין היתר בהתפתחויות טכנולוגיות מהירות, ב'התפוצצות הידע' ובשינויים כלכליים, חברתיים, ותרבותיים תדירים, מזמנת למערכת החינוך אתגרים ומציפה בתוך כך סוגיות רבות באשר למקומה של תכנית הלימודים בתהליך החינוכי. כך למשל, בשנים האחרונות, בשל הצמיחה המואצת של תחומי הידע, התרחבו רוב תכניות הלימודים במידה כזו שנוצר פער בין כמות הידע למסגרת שעות ההוראה. הדבר אינו מעודד תהליכי למידה מעמיקים, הדורשים פינוי זמן רב יותר למגוון של דרכי הוראה, למידה והערכה. היבט מרכזי נוסף הינו החשיבות בהקנייה של מיומנויות חשיבה מסדר גבוה, אוריינות דיגיטלית ו'מיומנויות המאה ה-21' ללומד, ותפקידה של תכנית הלימודים בהתוויית תהליכים אלו.

התאמת תכניות הלימודים למאה ה-21 הינה אם כן תהליך חיוני, שחשוב שיתבסס על שיח מקיף ומעמיק בפורום מקצועי רחב, בהשתתפות אנשי אקדמיה, אנשי רוח ואנשי חינוך מדרגים שונים ומסגרות מגוונות.

במטרה להניע את תהליך הטמעת המדיניות ללמידה משמעותית, וכן לאור האמור לעיל, הוחלט כי יש לבצע פעולות להתאמת תכניות הלימודים הקיימות בטווח המיידי. במסגרת התאמת תכנית לימודים ייכללו שלושה מהלכים עיקריים: (א) יצירת הלימה בין היקף התכנית למסגרת שעות ההוראה, במטרה לפנות זמן לתהליכי למידה משמעותית (ב) חלוקת התכנית למרכיב בסיס הידע והמיומנויות ולמרכיב של פרקי הרחבה והעמקה לבחירת המורה/ בית-הספר, ו-ג) שילוב של היבטים המקדמים למידה משמעותית בכל חלקי התכנית. בשלב זה, לא יערכו שינויים מהותיים בפרקי המבוא, הרציונל והמטרות של תכניות הלימודים.

תהליך התאמת תכניות הלימודים הינו צו השעה ומיועד לתת מענה לצרכי המערכת המיידיים. עם זאת, יודגש כי תהליך זה אינו מהווה תחליף לתהליך מעמיק של פיתוח תכניות לימודים חדשות, הנותנות מענה לאתגרי המאה ה-21. אי לכך, תכניות הלימודים המותאמות יהוו תוצר ביניים, אשר יאפשר הנעה של תהליך חינוכי מעמיק יותר, בד בבד עם קיום שיח מערכתי משמעותי בדבר תפקידן ותצורתן של תכניות הלימודים בעידן הנוכחי.

להלן יובא תיאור תמציתי של פעילות המטה המתקיימת במזכירות הפדגוגית במטרה לבצע התאמות נדרשות בתשתית ההוראה בתחומי הדעת – תכניות הלימודים, וכן הנחיות עקרוניות ליישום תכניות הלימודים המותאמות במערכת החינוך.

ב. התאמת תכניות הלימודים

בימים אלה מתבצעת במזכירות הפדגוגית פעילות להתאמת תכניות הלימודים בתחומי הדעת למדיניות הלמידה המשמעותית של משרד החינוך. תהליך התאמת תכניות הלימודים מתבצע בשלושה שלבים עיקריים: (א) הלימה; (ב) חלוקה; ו- (ג) שילוב (כפי שיפורט בהמשך). תהליך התאמת תכניות הלימודים חל על כלל תחומי הדעת, בכל שכבות הגיל, מלבד אנגלית ומתמטיקה. תכניות הלימודים המותאמות, יהוו תוצר ביניים ויהיו תקפות למשך 3-5 שנים. במהלך תקופה זו יגובשו תכניות לימודים חדשות בהלימה למדיניות הלמידה המשמעותית.

תכניות הלימודים לאחר החלוקה יועלו לאתרי המשרד עד לסוף חודש מאי 2014. תכניות לימודים אלה יילמדו במערכת החינוך בשנת תשע"ה בשכבות הגיל א'-י' (ובהמשך לכך, בשנות הלימודים העוקבות, גם בכיתות יא'-יב'). בשנת תשע"ה, כיתות יא'-יב' ילמדו עפ"י תכניות הלימודים הקיימות. תכניות הלימודים המותאמות (לאחר שלב השילוב) יתפרסמו במהלך שנה"ל תשע"ה.

בשלב השונים של התהליך, יכנסו המפמ"רים קבוצות מיקוד בהשתתפות מורים ורכזי מקצוע, לצורך איסוף משוב והפקת לקחים לקראת שנה"ל תשע"ו (מידת ההלימה בין היקף החומר לסל השעות, אופן חלוקת התכנית, דרכי ה.ל.ה המוצעות וכיו"ב).

שלב א' – הלימה

בשלב ההלימה מתבצע תהליך של בחינה והגדרה מחודשת של היקף ופרטי החומר הנלמד בתחום דעת, תוך יצירת התאמה בין היקף החומר לסל שעות ההוראה באופן המאפשר **מידת סבירה של העמקה** בחומר ותהליכי למידה משמעותית, בכל חלקי התכנית.

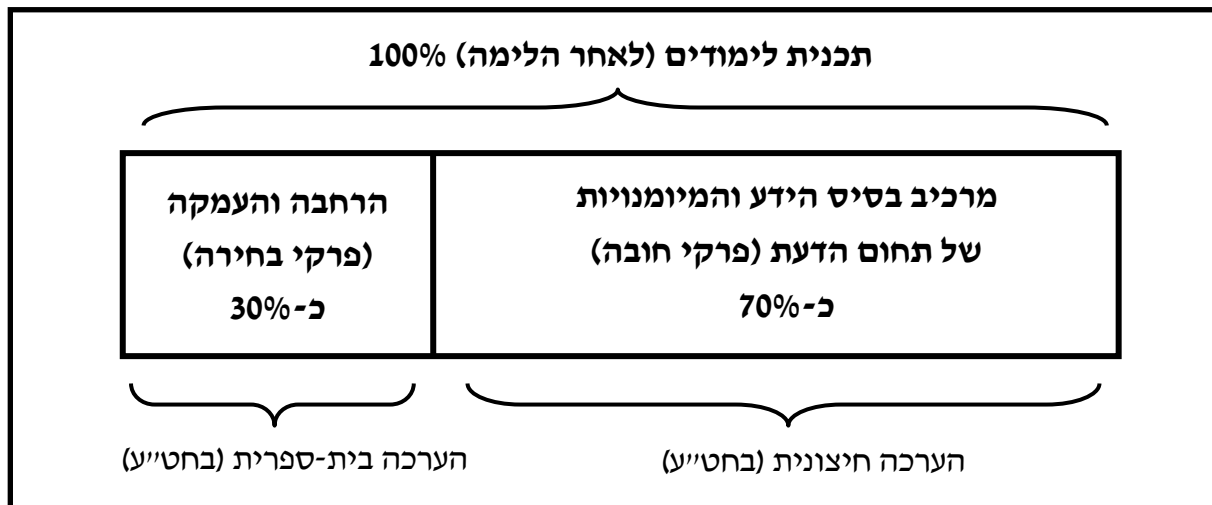
ככלל, במרבית תחומי הדעת, מתבצע בשלב זה צמצום של היקף החומר בתכנית הלימודים בשיעור של כ- 25% ביחס לתכנית הלימודים המקורית.

שלב ב' – חלוקה

כל תכנית לימודים תחולק לשני מרכיבים עיקריים (ראה תרשים 1 שלהלן): כ-70% מהיקף החומר לפי תכנית הלימודים יוגדרו כמרכיב בסיס הידע והמיומנויות (פרקי חובה), וכ-30% נוספים יוגדרו כמרכיב הרחבה והעמקה (פרקי בחירה).

עבור החטיבה העליונה למידת פרקי החובה תוערך בהערכה חיצונית¹, ואילו למידת פרקי הבחירה תוערך בהערכה בית-ספרית מגוונת. ביתר שכבות הגיל, הערכת הלמידה של כל חלקי תכנית הלימודים תוסיף להתבצע בהערכה פנימית.

¹ הערכה חיצונית תתקיים רק במקצועות בהם היא נהוגה כיום. במקצועות בהם נהוגה כיום הערכה פנימית בלבד, למידת כל חלקי התכנית תוסיף להיות מוערכת בהערכה פנימית.

סך בסיסי הידע והמיומנויות של מקצועות החובה, כפי שיוגדרו בתכניות הלימודים, יהווה את תשתית הידע המשותפת לכלל בוגרי מערכת החינוך. מרכיב בסיס הידע והמיומנויות בכל אחד ממקצועות הלימוד (במקצועות חובה ובמקצועות בחירה) יכלול את ליבת הידע, הכשרים והמיומנויות המהווים את 'הלב הפועם' של תחום הדעת, ובתוך כך:

✎ ליבת הידע של תחום הדעת (לפי מבנה תחום הדעת): סוגות עיקריות, תהליכים בולטים, תופעות מרכזיות, חבלי ארץ ואזורים מרכזיים, טקסטים קאנוניים, תקופות חשובות, אירועים מרכזיים, אוצר מילים וכד';

✎ מושגים בסיסיים: מושגים המהווים את השפה של תחום הדעת;

✎ מיומנויות עיקריות בתחום הדעת, כגון: קריאת מפות, ניתוח מקורות וכד';

✎ ידע ומיומנויות שהינם חיוניים כדי לאפשר למידה עצמאית של נושאים או תחומים אחרים במקצוע ו/או לפיתוח אוריינות בתחום הדעת;

✎ תכנים ומיומנויות חשיבה המהווים דרישת קדם ללמידת תכנים ומיומנויות אחרים (רלוונטי בפרט למקצועות היררכיים).

מרכיב ההרחבה וההעמקה בתכנית הלימודים יורכב מסל נושאים ופרקים מהם יבחר המורה/ בית-הספר נושאים ופרקים להוראה (ולהערכה בית-ספרית), בנוסף על פרקי החובה.

במקצועות בהם קיימים שאלונים לנבחנים אקסטרניים ולנבחני משנה, יוגדר באופן מפורש מהם פרקי הבחירה המהווים את מרכיב ההרחבה וההעמקה להיבחנות (בהיקף של 30% מתכנית הלימודים), על מנת שניתן יהיה לחבר בכל אותם תחומי דעת שאלונים חיצוניים עבור נבחנים אלה.

שלב ג' – שילוב

בתכניות הלימודים ישולבו הנחיות, המלצות ודגשים המקדמים למידה משמעותית בתחום הדעת.

תכנית הלימודים תותאם לפי עקרונות הלמידה המשמעותית – ערך ללומד ולחברה, מעורבות הלומד והמלמד, ורלוונטיות ללומד (עמ"ר):

✓ היחס בין היקף החומר להיקף שעות ההוראה, עפ"י הגדרתם במסגרת תכנית הלימודים בכל חלקי התכנית, יהיה כזה המאפשר העמקה בחומר הנלמד ומפנה זמן מורה וזמן תלמיד ללמידה משמעותית.

✓ בתכנית הלימודים ישולבו המלצות לדרכי ה.ל.ה המעודדות מעורבות ועבודת צוות של הלומדים ומקדמות למידה פעילה וחוייתית.

✓ תכנית הלימודים תספק עקרונות לארגון, לניתוח ולפרשנות, והנחיות לשילוב דוגמאות עדכניות הממחישות את העקרונות. הדוגמאות שישולבו בתכנית הלימודים יקושרו לעולמו של התלמיד ויותאמו לגילו.

✓ תכנית הלימודים תהיה מוגשת במדיה דיגיטלית במטרה לאפשר גמישות ועדכון תדיר.

תכנית הלימודים תשלב מיומנויות חשיבה מסדר גבוה ודרכי הוראה-למידה-הערכה המעודדות ומקדמות חשיבה והבנה מעמיקה בתחום הדעת:

✓ כל תכנית לימודים תכלול התייחסות לעקרונות התפיסה של החינוך לחשיבה והלמידה בדרך החקר במטרות התכנית וברציונל.

✓ בכל נושא בתכנית הלימודים תינתנה דוגמאות לשילוב אסטרטגיות חשיבה רלוונטיות, כגון: ייצוג מידע בדרכים מגוונות, הצדקת הידע והערכתו, זיהוי רכיבים וקשרים.

ב) בתכניות הלימודים ישולבו היבטים דיגיטליים באופן המקדם ומעודד למידה משמעותית:

✓ בכל תכנית לימודים תשולב התייחסות להיבטים דיגיטליים במטרות התכנית וברציונל (אוריינות דיגיטלית, תכנים, אמצעים ודרכי הוראה-למידה דיגיטליים וכיו"ב).

✓ יוצעו הצעות להקניית אוריינות דיגיטלית, (כגון: מיומנות איתור מידע, מיומנות הכנת מצגות), לשילוב כלים דיגיטליים בתהליכי הלמידה (כגון: גיליון אלקטרוני, מעבד תמלילים) ולזימון תהליכי למידה משולבי תקשוב (כגון: פורטפוליו דיגיטלי, למידה ברשת חברתית, פתרון בעיות שיתופי).

✓ בכל נושא בתכנית הלימודים תינתן דוגמה לפעילות לימודית המשלבת היבטים דיגיטליים.

ג) תכנית הלימודים תכלול המלצות למגוון דרכי ה.ל.ה המקדמות ומעודדות למידה משמעותית:

✓ בתכנית הלימודים ישולבו הצעות למספר שיטות הוראה, סגנונות למידה ודרכי הערכה חלופיות מתאימות, וכן הנחיות למורה לבחירת דרכי ה.ל.ה מתאימות לאוכלוסיית הלומדים ולנושאים הנלמדים.

✓ במסגרת ההצעות לדרכי ה.ל.ה יושם דגש על למידה משמעותית המשלבת ערכים ולמידה בינתחומית בהוראה.

✓ בין דרכי ההוראה ישולבו מתודולוגיות ודרכי הוראה באמצעותן ניתן ליצור שילוב משמעותי בין תחום הדעת לעולמו של התלמיד.

✓ בין דרכי ההוראה ישולבו גישות ושיטות הוראה מבוססות-טכנולוגיה.

✓ תכנית הלימודים תכלול פרק המפרט את המיומנויות הנדרשות ללמידת תחום הדעת הספציפי ומנגד קשיים שונים העלולים לפגוש מיומנויות אלו בקרב תלמידים.

✓ התכנית תכלול עקרונות פסיכו-פדגוגיים הבאים לידי ביטוי במהלך הוראת התכנים והמיומנויות השונים ותציע דרכים לזהות עקרונות אלו בלמידה ולהתייחס אליהם במסגרת ההוראה.

ג. הנחיות ליישום תכניות הלימודים המותאמות במערכת החינוך

בפרק זה מובאות הנחיות מעשיות לתכנון הלמידה עפ"י תכניות הלימודים המותאמות, ומשולבים מספר מודלים ליישום מרכיב הבחירה בבתי הספר.

מקרא לתרשימי המודלים שלהלן

מרכיב בסיס הידע והמיומנויות של תכנית הלימודים – חובת הלמידה בתחום הדעת

מרכיב הבחירה וההרחבה של תכנית הלימודים – נושאים/ פרקים מוצעים לבחירה בתכנית

פרקים נבחרים ע"י מורה/ בית-ספר להרחבה

1. בסיס הידע והמיומנויות יהווה את חובת הלמידה בתחום הדעת, בכל שכבות הגיל. פרקי ההרחבה וההעמקה, יהוו סל שמתוכו המורה/ בית-הספר יוכל לבחור את הנושאים הנלמדים וכן את דרכי ה.ל.ה.

2. פרקי החובה (כלומר, 70% מהיקף החומר בת"ל) יילמדו על פני 70% מסך מסגרת שעות ההוראה. פרקי הבחירה (כלומר, 30% מהיקף החומר בת"ל) יילמדו באופן מלא או חלקי (לבחירת המורה/ בית-הספר, בתלות בדרכי ה.ל.ה. נבחרות), על פני 30% מסך מסגרת שעות ההוראה.

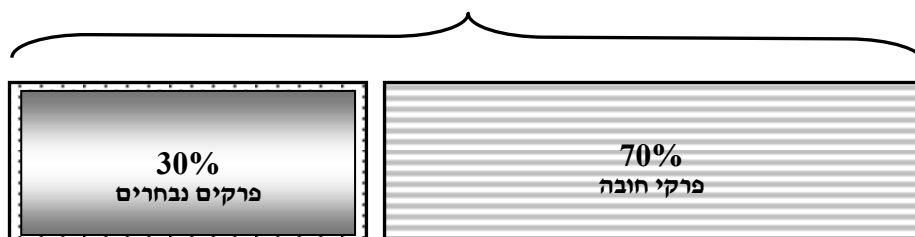
3. בהוראת כל פרקי התכנית (פרקי החובה ופרקי הבחירה) תתקיים למידה משמעותית שתכלול טקטיקות הוראה מגוונות, כגון: דיונים בסוגיות משמעותיות, משפט פומבי, שימוש באמצעים דיגטליים, שיג ושיח וכד'.

4. במרכיב ההרחבה וההעמקה של תכנית הלימודים תהיה זיקה בין היקף החומר לרמת ההעמקה. כלומר, המורה/ בית-הספר יוכל לבחור ללמד היקף נרחב של החומר (כ-30%) בדרכי ה.ל.ה. מסורתיות (ראה מודל א'), או לחילופין, היקף חומר חלקי (כ-15-20%) בדרכי ה.ל.ה. חלופיות מעמיקות, כגון: למידה בדרך החקר, למידה מבוססת פרוייקטים, תלקיט, וכד' (ראה מודל ב').

מודל א' – לימוד פרקי הבחירה בדרכי ה.ל.ה מסורתיות

הוראת כלל פרקי הבחירה, תוך שימוש בדרכי ה.ל.ה מסורתיות כלומר, הוראת 30% מהיקף החומר על פני 30% משעות ההוראה.

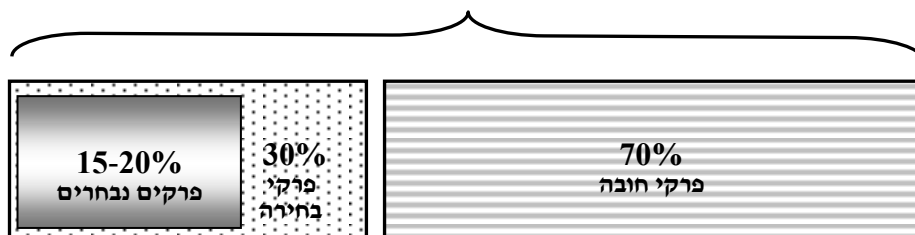
תכנית הלימודים בתחום הדעת (לאחר הלימה)

מודל ב' – לימוד פרקי הבחירה תוך שימוש בדרכי ה.ל.ה חלופיות

הרחבת הלמידה והעמקה משמעותית (שימוש בדרכי ה.ל.ה חלופיות) בנושאים מתוך סל הבחירה המוצע במסגרת תכנית הלימודים, תוך שמירה על זיקה בין היקף החומר הנלמד למידת ההעמקה. כלומר, ככל שמעמיקים יותר, היקף החומר מצטמצם.

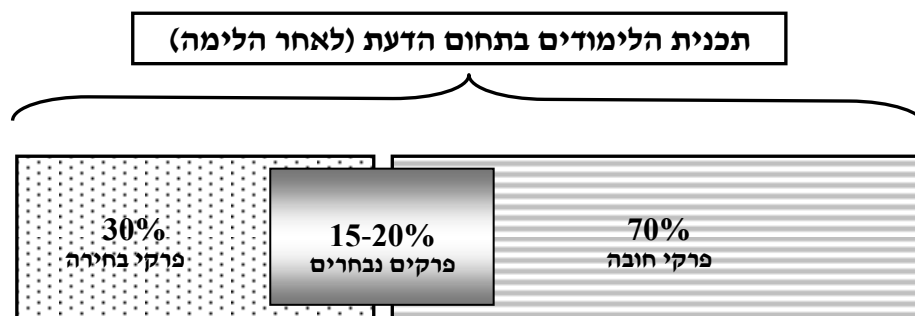
תכנית הלימודים בתחום הדעת (לאחר הלימה)

5. בחלק מתחומי הדעת, לפי מדיניות תחום הדעת, המורה/ בית-הספר יוכל לבחור נושאים להרחבה והעמקה (וכפועל יוצא מכך – להערכה בית-ספרית) בתחום דעת גם מנושאים שנמצאים במרכיב בסיס הידע והמיומנויות (קרי, ה-70%), ובלבד שיכלול גם נושאים ממרכיב ההרחבה וההעמקה (קרי, ה-30%) מתוך תכנית הלימודים (ראה מודל ג').

מודל ג' – לימוד פרקי הבחירה בנושא/ים ממרכיב ההרחבה וההעמקה וגם בנושא/ים ממרכיב בסיס הידע והמיומנויות

הרחבת הלמידה והעמקה משמעותית (שימוש בה.ל.ה חלופיות) בנושא/ים מתוך פרקי בסיס הידע והמיומנויות, בנוסף על הרחבת הלמידה והעמקה משמעותית בנושא/ים מתוך פרקי הבחירה, תוך שמירה על זיקה בין היקף החומר הנלמד למידת ההעמקה.

6. בחלק מתחומי הדעת, לפי מדיניות תחום הדעת, המורה/ בית-הספר יוכל לבחור נושאים להרחבה והעמקה (וכפועל יוצא מכך – להערכה בית-ספרית), אשר אינם מוצעים בתכנית הלימודים, ובלבד שיכלול גם נושא/ים ממרכיב ההרחבה וההעמקה (קרי, מתוך ה-30%) מתוך תכנית הלימודים (ראה מודל ד').

בחירת נושאי לימוד מחוץ לת"ל תהיה טעונה הנמקה של בית-ספר (כגון נושאים המתאימים לקהילת הלומדים) וכן בחינה ואישור במנגנון שיוגדר ויפורסם בהמשך.

תהליך הבחינה והאישור של פרקי לימוד שבחר בית-ספר ללמד מחוץ לתכנית הלימודים, יוגדר בנפרד עבור כל תחום דעת עפ"י מדיניות תחום הדעת (אישור מפמ"ר, מנגנון בית-ספרי, או תהליך אחר).

על נושאי לימוד שייבחרו מחוץ לת"ל להיות נושאים בעלי זיקה ברורה אל תחום הדעת.

מודל ד' – לימוד פרקי הבחירה תוך העמקה משמעותית בנושאים ממרכיב

ההרחבה והעמקה וגם בנושאים מחוץ לתכנית הלימודים

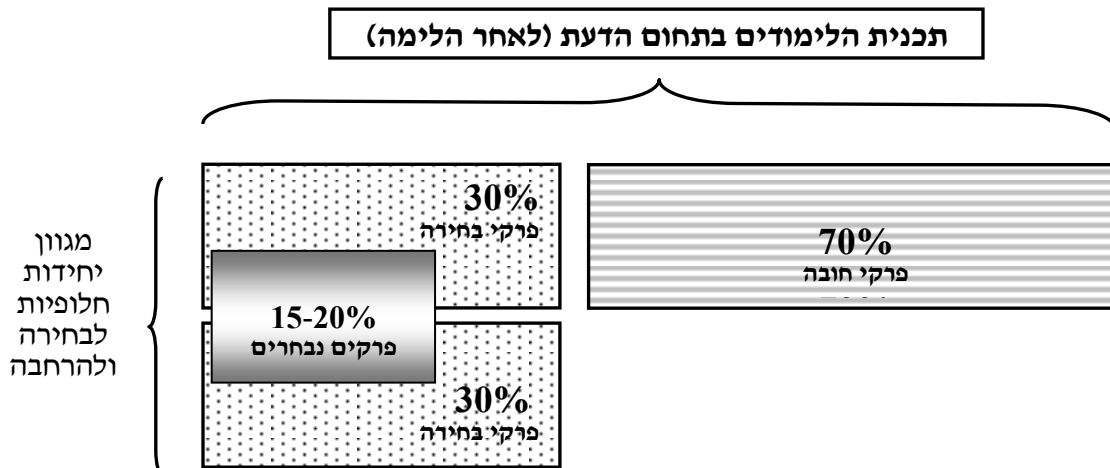
➤ הרחבה והעמקה משמעותית בנושאים מחוץ לתכנית הלימודים, בנוסף על הרחבה והעמקה בנושא מתוך מרכיב ההרחבה והעמקה, בכפוף לבחינה ואישור של מנגנון שיפורסם בהמשך, תוך שמירה על זיקה בין היקף החומר הנלמד למידת ההעמקה.

7. בחלק מתחומי הדעת יוצעו מספר חלופות לפרקי הבחירה, מעבר ל-30%. קיימת אפשרות שמורים יהיו שותפים בבניית סל הנושאים לבחירה והרחבה, ע"י הגשת הצעות אשר יתווספו, על פי החלטת צוות המקצוע, לסל הנושאים לבחירה ולהרחבה (ראה מודל ה').

מודל ה' – בחירה מתוך סל נושאים רחב

➤ מורה/ בית-הספר יבחר יחידות להרחבה מתוך סל נושאים רחב אשר הוצע בתכנית הלימודים (מעבר ל-30%), במקצועות שבהם המפמ"ר בחר להציע היקף גדול יותר של נושאים לבחירה. בין נושאים אלה יוכל המפמ"ר לכלול פרקים ויחידות שהוצאו מתכנית הלימודים במסגרת תהליך ההלימה, נושאים ויחידות שהוצעו ע"י מורים ועוד.

8. בתחומי דעת בהם יש הכרח ללמוד את בסיס הידע והמיומנויות לפני למידת פרקי ההרחבה וההעמקה (כגון בלימודי שפות זרות), סדר אירועי ההערכה וחלוקתם על פני שנות הלימוד ייקבע על פי מדיניות תחום הדעת. בתחומי דעת אחרים, בהם אין חשיבות לסדר הלמידה וההיבחנות, סדר הלמידה וההיבחנות בתחום הדעת ייקבע על-ידי בית-הספר (לדוג': במקצוע מדעי החברה, נלמדים תחומי דעת שונים, כך שלמידת תחום אחד אינה תלויה בלמידת התחום השני).

ד. סיכום

בימים אלה פועל מטה משרד החינוך להתאמת תכניות הלימודים, ולהנגשת רעיונות, שיטות וכלים לגיוון הלמידה.

צוותי הפיקוח וההדרכה של תחומי הדעת יפרסמו את תכניות הלימודים המחולקות וכן יפיצו חוזרי מפמ"ר, שיכללו הנחיות ייחודיות לכל תחום דעת. כמו כן, יתקיים שיח עם צוותי החינוך להתייעצות, למשוב ולחילופי רעיונות.

אנו תקווה שהתשתית שמציעות תכניות הלימודים המותאמות, תאפשר להעמיק את תהליכי ה.ל.ה בבתי הספר ובכיתות, ולממש את המדיניות הפדגוגית של משרד החינוך, בהתאם לתכנית הלאומית ללמידה משמעותית.